

Razdalje od blizu

✱ Zdenko Vrdlovec

Ruski filmar iz postrevolucijskega obdobja Dziga Vertov je nekoč zagovarjal dokumentarni film z marksistično parafrazo, da je igrani film »opij za ljudstvo«. In v bistvu – ali bolj abstraktno rečeno – je imel prav, vsaj če za razliko med eno in drugo kategorijo uporabimo to, da se fiktivski film vzdržuje na račun gledalčevega verovanjskega principa (filmu verjamemo, čeprav ali prav zato, ker vemo, da je »le film«, fikcija, iluzija), medtem ko dokumentarni film draži naš »epistemološki libido«. Že res, da se dokumentarec praviloma drži tega minimalnega pogoja, da prikazuje resnične ljudi, dejanske situacije in realne probleme, toda pomembneje se zdi to, da vzbudi našo radovednost, razširi našo vednost, vendar jo prav tako lahko tudi zamaje ali preseneti z odkritjem, da je nekaj še bolj res, kot smo si mislili, da je, ali da si niti v sanjah in najhujši mori ne bi mislili, da je to lah-

ko res (v takih trenutkih ima lahko dokumentarec ta paradoksen učinek, da preseže še najbolj fiktivski film). Če festivali dokumentarnega filma niso tako dobro obiskani kot festivali igranega (kar mi je ob koncu FDF potrdil tudi Simon Popek, ki v Cankarjevem domu vodi tako enega kot drugega), je to morda povezano z omenjeno razliko med ugodjem verovanjskega principa in »naporom« epistemološkega libida.

Na letošnjem festivalu dokumentarnega filma je bilo kar nekaj takšnih, ki so nam »dali kaj vedeti«, med njimi tudi **Zahodno od reke Jordan** izraelskega avtorja **Amosa Gitaija**. Tu sem še posebno napel ušesa, ko je Gitai sugeriral uredniku časopisa Haaretz, naj poskusi razložiti izraelsko-palestinski spor tako, da ga bo razumel tudi francoski ali nemški gimnazijec. Ko je urednik začel s tem, da bi moral seči najmanj sto let nazaj, ga je tudi Gitai, sicer izredno potrpežljiv in razumevajoč poslušalec, nehal poslu-

šati. Čeprav poanta njegovega filma seveda ni v tem, kako težko je pojasniti ta spor – navsezadnje v nekem trenutku slišimo čisto razumno razlago: bolje dve državi, izraelska in palestinska, kot pa ena za ene in druge (ta implicira nevarnost, da bi drugi vselej bili »drugi«) –, temveč prej v tem, da predstavi vse nasprotujoče si razlage in različne poglede, zaradi katerih se zdi ta spor nerešljiv. Izraelska zunanja ministrica Gitaiju zabrusi, naj ji ne omenja »zasedenih ozemelj«, ker v izraelski državi ne more biti nobene okupacije. Potem pa vidimo predstavnico nevladnih organizacij, ki zatrjuje, da je prav izraelska okupacija palestinskih ozemelj tisto, kar lahko privede tudi do uničenja Izraela. Gitai običe »ženski krog«, ki povezuje izraelske in palestinske ženske, ki so zmožne vzajemnega odpuščanja v objokovanju ubitih sinov, toda med moškimi, tako izraelskimi kot palestinskimi, tudi med »zmernejšimi«, težko najde koga, ki bi dopustil kakšno možnost sožitja.

Film je izhajal od mirovnega sporazuma, ki je po uboju izraelskega premiera Jicaka Rabina propadel, in na svojem popotovanju med Izraelci in Palestinci odkrival samo vse večjo oddaljenost od kakšnega sporazuma. Če je na palestinski strani še več takšnih dečkov, kot je tisti, ki pravi, da hoče umreti kot mučenik, potem ne gre le za »oddaljenost«.

Tako med igranimi kot dokumentarnimi filmi pa obstajajo tudi takšni, ki brišejo mejo med eno in drugo kategorijo ali pa se jim sploh ne zdi pomembna. Takšen je videti **Tujec v paradizu** nizozemskega režiserja **Guida Hendrikxa**, a ne toliko zato, ker uporablja poklicnega igralca, kakor pa zato, ker z njim in s skupinami afriških in arabskih imigrantov preigrava tri različice evropske obravnave beguncev. Dve sta politični, ena birokratska. Prva je politično desna in imigrantom dopoveduje, da jih Evropa ne mara iz vrste razlogov, ki segajo vse od tega, da pomenijo socialno breme, do tega, da predstavljajo teroris-

tično nevarnost, če so muslimani. Druga različica je levičarsko humanistična, ki je bila že v prvi obtožena kot tista, ki da zavrača in podpihuje imigrante z lažnimi upi. In ki zdaj to tudi res počne, ko jim slika Evropo brez meja, v kateri bodo lahko delali in si ustvarili boljše in mirno življenje. Ob tej različici se imigrantski obrazi sicer razvedrijo, vendar je že tako, skoraj karikirano utopistična, da prva ob njej izpade kot »evropsko realistična«. V birokratski različici pa uradnik s svojim vprašalnikom skoraj izprazni sobo prosilcev za azil; v tej različici kot še kar mili uprizoritvi »evropske prakse« gre torej za realizacijo prve. Na koncu pa je še ena različica, ki bi jo lahko imenovali filmsko samonanašalna in obenem (ali še bolj) samoironična. Igralec, ki je igral evropskega uradnika, prav kot igralec v filmu z begunsko tematiko in z dobrimi obeti za festivalsko kariero prijazno klepetaja s tremi Afričani, ki bi šli kar z njim na Nizozemsko: »O, to pa ne gre, avto je že tako poln filmske opreme, da za vas ni prostora.« ✕